
Různé

Otázky bioetiky v súčasných diskusiách

Bioetika sa stala vďaka prudkému rozvoju biomedicíny a biomedicínskych technológií najdynamickejšie sa rozvíjajúcou oblasťou etiky, a zvlášť aplikovanej etiky, od 90. rokov 20. storočia. Popri klasickej medicínskej etike a jej témach sa do popredia dostávajú úplne nové otázky, ktoré sú výsledkom objavov v rámci biológie a medicíny. Tie prispievajú aj k rozvoju nových technológií využívaných v rámci biomedicíny. V súvislosti s tým sa často diskutuje o základných otázkach a hodnotách v rámci bioetiky, napríklad aj pokiaľ ide o miesto a význam ľudskej dôstojnosti. Mnohí autori poukazujú na obmedzenia, ktoré prináša klasické chápanie nedotknuteľnosti, resp. neporušiteľnosti ľudskej dôstojnosti pre súčasný rozvoj bioetiky a biomedicíny, vrátane biomedicínskeho výskumu. Intenzívne sa hľadajú odpovede na to, ako modifikovať pojem ľudskej dôstojnosti v kontexte súčasných diskusií, ktoré prebiehajú nielen v bioetike, ale aj v rámci samotnej filozofickej etiky.

Predmetom diskusií sa stáva aj samotná bioetika, resp. vymedzenie jej obsahu vzhľadom na všetky zmeny, ktorými prechádzajú prírodné vedy, medicína, biomedicínsky výskum, zdravotná starostlivosť atď. Rovnako sú témou mnohých konferencií aj problémy medicínskej etiky, medicínskeho práva,

miesta a významu filozofie a etiky, práva, sociológie, prírodných vied, techniky a technológií vo vzťahu k témam zdravia a chorôb, zdravotnej starostlivosti, vede a výskumu atď. Odrazilo sa to aj na 13. svetovej konferencii venovanej bioetike, medicínskej etike a zdravotníckemu právu, ktorú organizoval UNESCO Chair in Bioethics v Haife a konala sa v Jeruzaleme v dňoch 27.–29. novembra 2018 za účasti viac ako 800 vystupujúcich z celého sveta. Boli medzi nimi aj zástupcovia z Českej republiky (Martina Brokešová, David Černý, Adam Doležal, Tomáš Doležal, Ondřej Doskočil, Hana Konečná, Karolína Nováková, Markéta Sudová) a Slovenska (Vasil Gluchman, Marián Sedlák).

Za jedny z najzaujímavejších v rámci týchto diskusií možno považovať spory o nové vnímania bioetiky: je ešte možno bioetiku považovať za aplikovanú filozofickú etiku alebo sa už plne stala súčasťou biomedicínskych vied a skúmaní, ako to často naznačujú predovšetkým odborníci z danej oblasti?

Andrej Ščeglov v rámci týchto diskusií konštatoval, že v európskej kultúre etické a morálne pravidlá sprevádzali medicínu počas celej jej histórie a formovali sa postupne. Bioetika vznikla predovšetkým vďaka demokratickým a pluralistickým spoločnostiam, no zároveň je aj výsledkom rozvoja vied

a technológií. Na jednej strane v súčasných sporoch stoja podľa neho mnohí filozofi, ktorí veria v špecifický prínos filozofických metód a východísk, ktoré sa usilujú aplikovať na praktické problémy, ktoré vyvstávajú v biomedicínskom výskume, klinickej medicíne a v oblasti verejného zdravia. Na druhej strane mnohí odborníci, ktorí pracujú vo sfére bioetiky, sú vysoko skeptickí voči modelu morálneho uvažovania aplikovanej filozofickej etiky. Ščeglov upozornil, že aj mnoho filozofov inklinujúcich k bioetike sa vyhýba špecializovanej morálnej teórii a uprednostňuje rôzne modely silného partikularizmu, rôzne druhy kazuistiky alebo naratívnej etiky či stredové normy vplyvného princípalizmu.

K filozofickému vnímaniu bioetiky mal v rámci týchto diskusií blízko Abraham Rudnick, podľa ktorého bioetika využíva teórie, argumenty a metódy dobre rozvinuté vo všeobecnej etike – filozofickej etike, normatívnej etike a empirickej etike. Bioetiku možno podľa neho chápať aj ako teoretickú príležitosť, a to najmä normatívnu etiku, ktorá je pri riešení problémov bioetiky oveľa prospešnejšia ako morálny realizmus.

V protiklade k trendom, ktoré chápu bioetiku takmer výlučne ako medicínsku alebo biomedicínsku problematiku, Mylene Botbol Baumová prezentovala názor, že v rámci bioetiky treba brať do úvahy aj antropologické a sociálne dopady rozvoja biomedicínskych technológií. Nie je žiaduce podľahnúť eufórii z nových možností, ktoré nám prinášajú, pretože môžu ovplyvniť aj sociálne normy v živote celej spoločnosti.

Podobne aj Rui Nunes a Guilhermina Regová upozornili, že budúcnosť bioetiky nevyhnutne treba spájať s dialógom, konfrontáciou a hľadaním kompromisov medzi konzervatívnymi a liberálnymi formami medicínskej etiky. V budúcnosti bioetika bude musieť nájsť svoju vlastnú cestu, vlastnú paradigmu, no vždy budeme musieť zvažovať aj jej interdisciplinárnu podstatu. Otvorene tolerantný spôsob riešenia väčšiny bioetických dilem je najlepšou cestou k podpore hodnôt ľudskej dôstojnosti a ľudských práv v multikultúrnom svete, ktorý hľadá globálny mier a harmóniu.

V nadväznosti na to možno uviesť aj stanovisko Isabel Roldan Gomezovej, ktorá poukázala na to, že v rámci súčasného vývoja postsekulárna bioetika odkazuje na viacnásobné vzťahy medzi náboženstvom a prístupmi, ktoré sa rozširujú v sociálnej alebo politickej sfére. V súvislosti s tým vyvstávajú podľa nej dve základné otázky. Prvá sa týka toho, ako môže sekulárna perspektíva ovplyvniť globálny model bioetiky, a druhá toho, ako by mohol postsekulárny pohľad vyriešiť niektoré problémy tejto sekulárnej perspektívy.

Ak nazrieme do histórie, môžeme sledovať, že zrušenie biomedicínskej etiky v Nemecku počas druhej svetovej vojny je unikátnym príkladom medicínsky sankcionovanej genocídy. Stacy Galinová zdôraznila, že poukázáním na miernosť by sme mali chrániť budúcnosť. Biomedicínske etické úvahy, ktoré sa objavili v dôsledku spojenectva medzi medicínou a politikou, zostávajú dôležité aj z hľadiska súčasnosti v oblasti

medicínskej a vedeckej praxe, zdravotnej politiky a ľudských práv. Eugenika, štúdie týkajúce sa postihnúť zdravotného stavu jedincov, starostlivosť o životy indivíduí a experimenty s ľuďmi sú témami, ktoré sú podľa nej životne dôležité pre históriu, ako aj pre budúcnosť bioetiky. Pojem ľudskej dôstojnosti, pretože sa týka princípov a etických kódexov, ktoré slúžia ako usmernenia v spoločnosti po holokauste, je základnou súčasťou skúmania úlohy, významu a podôb bioetiky tak v minulosti, ako aj v súčasnosti.

Vo vzťahu k ľudskej dôstojnosti v rámci bioetiky, ale aj v rámci dokumentov UNESCO prezentoval Vasil Gluchman možnosť nahradit' statický model chápania ľudskej dôstojnosti modelom dynamickým. Jeho podstata spočíva v prieniku ľudskej dôstojnosti s hodnotami humánosti, morálneho práva (na život) a pozitívnych sociálnych dôsledkov. Východiskom pre pripísanie hodnoty dôstojnosti je život, v prípade ľudskej dôstojnosti je to ľudský život. Miera ľudskej dôstojnosti v rámci dynamického modelu sa odvíja od pozitívnych sociálnych dôsledkov vyplývajúcich z uskutočňovanie vyššie uvedených hodnôt.

Do rámca diskusií nadväzujúcich na problematiku týkajúcu sa podstaty a smerovania bioetiky v súčasnosti a budúcnosti možno zaradiť aj príspevky zaoberajúce sa témou informovaného súhlasu, o čom vo svojich vystúpeniach hovorili Adam Doležal (vo vzťahu k psychiatrii), Tomáš Doležal (komparatívna analýza) a David Černý (problematika eutanázie). Podobne možno

vnímať aj tému náhradného materstva, ktorej sa venovali vo svojich vystúpeniach Hana Konečná,¹ Ondřej Doskočil, Karolína Nováková, Markéta Sudová a Martina Brokešová.

Ako možno vidieť z obsahu diskusií, ktoré sa zaoberali chápaním bioetiky v súčasnosti, akademická komunita, ale aj odborníci z praxe veľmi intenzívne reflektujú nové trendy vývoja – najmä v oblasti biomedicíny – a dôsledky, ktoré z toho vyplývajú nielen pre filozofov, ale aj pre teológov, sociológov, právnikov a ďalších odborníkov pracujúcich v danej oblasti. Nové objavy v prírodných vedách, najmä v biológii, nové biomedicínske technológie, pokrok v zdravotnej starostlivosti, pokrok v oblasti ľudských práv atď. stavajú bioetiku neustále pred nové výzvy. Aj preto majú svoju opodstatnenosť veľmi intenzívne diskusie všetkých odborníkov z danej oblasti. Sú dôležité nielen pre vzájomné pochopenie, ale aj pre hľadanie nových riešení, adekvátneho pokroku vo vede a technológiách. Myslíme si, že zo všetkých týchto dôvodov uvedené podujatie splnilo očakávania účastníkov.

Vasil Gluchman – Marta Gluchmanová

1 K tejto problematike pozri aj: Konečná, H. – Nováková, K., Access to Medically Assisted Reproduction for Legal Persons: Possible? *Ethics & Bioethics (in Central Europe)*, 8, 2018, No. 1–2, s. 109–120.